

Den danske folkedans' historie

Af Bent Grølsted

Dansk Folkedans har mange sikkert set ved folkedanse opvisninger, bl.a. på Gladsaxedagen, Frilandsmuseet, Gladsaxe loves Culture, eller andre festlige stunder.

Kendskabet til dansk folkedans skyldes foreningen til folkedansens fremme, også kaldet FFF, der fra 1901 og indtil ca. 1935, foretog indsamlingen af gamle danske bondedanse. FFF blev grundlagt af en håndfuld studenter fra Københavns Universitet. De rejste ud til de danske landsbyer og udspurgte ældre mennesker om de danse de dansede som unge.

Studerne prøvede at få de ældre bønder til at danse de gamle danse, hvorefter dansene blev beskrevet. Mange steder var der stor hjælp fra gamle spillemænd; men også de gamle spillemandsbøger blev en garanti for, at musik og beskrivelser passede sammen.

Indsamlerens ønske har især været at redde bondebefolkningens gamle danse fra forglemmelse, og meddelerne var i høj grad ældre personer, som har kunnet fortælle om og demonstrere danse fra deres ungdom.

Når man var sikker på, at dansen var beskrevet korrekt, udgav FFF små hæfter med ca. 40-50 danse fra en bestemt egn. Der findes i alt ca. 900 forskellige danse. Men en del af dem ligner hinanden.

Udover FFF er der enkelte andre som har udgivet hæfter med danske folkedanse bl.a. højskolefolk og gamle spillemænd.

Herefter en kort beskrivelse af selve dansene:

Dansk folkedans er berømt for de mange forskellige grundtrin, Jeg nævner de almindeligste: gangtrin, løbetrin, chasse, polka, vals, hopsa som er en hurtig vals, menuet, mazurka, hoptrin, reel, hurretrin og mange specielle, men mindre brugte trin. Der kan godt bruges flere forskellige trin til en dans. Dansene er som regel inddelt i sæt på 8 eller 16 takter og hvert sæt har selvfølgelig samme trin.

Vedr. dansenes koreografi:

Her vil det være relevant at dele i regulære pardanse modsat danse for flere par.

Jeg kan beskrive en enkelt pardans: Fandango fra FFFs dansehæfter:

4 chasse frem + 4 chasse tilbage, H+D split, th. 1 chasse + ballanche + samme tv. Dansefatning + hæl og tå, avet om hæl+tå og 4 polkatrin rundt.

(brugt som konkurrence dans ved "Vild med Dans" arrangementet i Telefonfabrikken 2012 med kendte Gladsaxeborgere, bl.a. Borgmesteren.)

I dansehæfterne findes godt 200 pardanse.

Af danse for flere par findes der en del forskellige typer, alt efter hvor det oprindelige forlæg for dansen kommer fra:

1/ Rækkedanse med progression, og med Dame og herre over for hinanden. Fra fronten inddeles 1+2, 1+2, o.s.v. Dansene har oftest 3-4 ture, f.eks. mølle, dos a dos, eller lignende, afsluttende med en kæde hvor første parrene rykker mod fronten til et nyt "andet par". Når første par når fronten, skifter de til andet par og går modsat. Disse danse kaldes Engelskdanse p. gr. af engelsk oprindelse fra ca. 1750.

2/ Contradanse, 4 par i firkant, i folkedanse repertoire kaldet kvadriller. Disse kvadrilledanses struktur er principielt den samme som i 1700tallets kontradanse, hvor dansefigurer til musikkens første reprise varieres efter et fastlagt mønster i forbindelse med gentagelserne i dansen. I folkedansen normalt: Kreds af alle par (stor kreds), parvis omdansning med valsefatning, kæde af alle eller kæde af modstående par, samt flere andre figurer. De enkelte figurer er i princippet af samme art som de, der almindeligt forekommer i 1700tallets franske kontradanse.

3/ Kredsdanse (alle kan være med). Her kan oprindelse ikke angives med bestemthed; men i John Playfords bog for dansemestre 1651 findes engelske contrydances, som minder meget om de danske kredsdanse. Der er dog også træk fra middelalderens ridderdanse i kredsdansene. Den kædedans, som findes på Færøerne, og som Dronning Margrethe ses danse med i på TV, når hun besøger øerne. Den dans er også et levn fra middelalderen. Færø dansen er uden musik, man danser i takt til sangen.

I Ørslev Kirke findes et kalkmaleri fra 1380 med riddere og fruer i en kredsdans, her er musikken et blæseinstrument.

4/ Menuetterne i det danske folkedanse repertoire er en tro kopi af menuetterne fra solkongens franske hof år 1700. Menuet trinnene er i 6 takter.

En lille forskel på de fine menuetter og bonde menuetterne kan ligge i udførelsen af menuettrinnet som i folkedansen tælles 1, vente, 3, 4, 5, vente, i de oprindelige menuetter var der et løft på anden og sjette takt.

5/ Polsk danse. Navnet indikere at dansene kommer fra Polen, men det er usikkert. Navnet kendes overalt i Europa og forbindes oftest med "hurtig omdansning" i Sverige "Hambo" i Norge "Springer" i Danmark "Sønderhoning", "Fanødans" og "Jydsk på næsen" (sidste navn afledt af jysk polonæse.)

6/ Specielle danse med usikker oprindelse. I Jylland findes en del 3 pars danse, de såkaldte "trekanter". Nogle af disse findes i John Playfords bog, Engelske contrydances. Reel findes i engelske sømandsdanse. Enkelte rækkedanse uden progression er benævnt "Skotsk" og har oprindelse i skotsk folkedans, hvilket musikken også kan henvise til. Trinnet til disse danse er højre fod til siden, venstre bagved, gentages 4 gange, fjerde gang svinges venstre fod frem, derefter et nyt "skotsktrin" spejlvendt til venstre.

Dansene kan have navne som umiddelbart er svære at forklare, men til tider kan de indikere, at melodien har sin oprindelse i en vise eller et teaterstykke. Eksempler herpå er dansenavnene: "liflig sang", "Keddelflikkerdansen" eller "kærlighed foruden strømper". Hvor navnene hidrører henholdsvis fra drikkevisen "Liflig sang, pokalers klang", Claus Schalls musik til Galeottis ballet "Vaskepigerne og Kiedelflikkeren" (fra 1788) og Scalabrinis musik til Wessels "Kjærlighed uden strømper".

I andre tilfælde kan personnavne, eller ord som "kontra", "engelsk", "francese", "Hamburger" eller "Skotsk" indgå i navnet. Til tider indgår ordet "Tur" i navnet i forbindelse med et talord og tallet vil her typisk relaterer til antallet af figurer i dansen.

Nogle vil måske undre sig over, at dansk folkedans har mere eller mindre rod i Europas højere stands dans og musik. Men det har især nyere studier bevist.

Alle de dansebeskrivelser, som findes fra den tid hvor dansene blev danset, findes i datidens dansemestres dansebøger, både danske og mestre fra hele Europa, aldrig fra landsbyen.

De danse, som jeg har nævnt, hvor forlægget er usikkert, kan være ændret i landsbyen af bønderne selv, eller af spillemanden. Måske har en del af en dans været for svær for ham at spille. Der har også været spillemænd som har komponeret ny musik til gamle danse. H.C. Lumbye har f.eks. skrevet musik til enkelte folkedanse.

Musikken er et lille kapitel for sig. De sidste 150 år har spillemanden været et fast og uundværligt led i folkedansen. Men før år 1850 var det forbudt at være selvstændig landsby spillemand i Danmark og formodentlig i hele Europa.

Musik var af øvrigheden opfattet som et håndværk, og for at udøve det skulle man være tilsluttet et lav i købstaden.

D.v.s. al musik i Danmark skulle formidles af stadsmusikanten og hans folk.

Hvis en bonde skulle have høstfest, bryllup eller anden festlighed, var han nødt til at betale stadsmusikanten for at komme og spille til dansen. Man ved også, at dansemestre fra købstæderne har rejst rundt på landet og undervist i dans.

Der har selvfølgelig været uorganiserede spillemænd og myndighedernes kontrol af almuens gøremål har ikke været 100 %. Men dansene har stort set været de samme.

Så langt hen ad vejen er Dansk Folkedans 17 og 1800 tallets modedanse, om end for en del danses vedkommende tilpasset den lokale smag og tradition.

At der virkelig var tale om modedanse bekræfter en udtalelse af Holberg midt i 1700tallet, hvor han fremførte, at der nu danses menuet, og at de fornemme spanske danse nu er gået helt af mode.

Men uanset hvor dansene kommer fra, så har de danse, som er beskrevet i FFFs hæfter, alle været danset i de danske **landsbyer** og såmænd også i de mindre **købstæder**.

Ved borgerskabets baller i **København** har der på danseprogrammet ofte stået en sekstur eller en anden speciel dans, som i dag står i et af FFFs hæfter.

Forskellen på dansen på landet og borgerskabets bal i købstaden har ikke været meget forskellig, hvad selve dansene angår. Nok mere på formerne.

I de større byer har der været et stort 8-10 mands orkester. Der skulle udfyldes balkort og både unge og ældre dansede i fint tøj, kjol og hvidt, damerne i store balkjoler, og her skulle man følge dansemesterens anvisninger.

På landet var det især de unge som dansede og der er beretninger om en vis frigjorthed. Måske lidt konkurrence mellem karlene, som skulle vise sig over for pigerne.

Som sagt har der ikke været større forskel på selve dansene.

Derfor er det naturligt, at mange folkedanserforeninger i dag har søgt tilbage i de skriftlige rødder, de gamle dansemestres dansebøger m.m.

Derfor danser vi i Glad Dans Gladsaxe både det, som kaldes dansk folkedans, og 1800 tallets selskabsdans, også kaldet baldanse.

Selv om indsamlerne af de gamle bondedanse omkring årene 1900-1920 har gjort et stort arbejde for at gendanne dansene, er de gamle bønders udsagn ikke en 100 % garanti for at dansene er helt korrekte.

Her er vi mere på sikker grund ved at følge de gamle dansemestres dansebøger fra 1700 og 1800 tallet.

Sluttelig vil jeg tilføje, at uanset hvordan det, vi kalder dansk folkedans, er opstået, og hvordan det har været danset i gamle dage. Så er det fornøjeligt at danse dem i dag, og det er god motion.

De folkedanse, vi danser i dag har den store fordel, at de for kvadriller og rækkedanses vedkommende er opbygget af samme skabelon, således at de forholdsvis hurtigt kan læres. Baldansene har stort set samme opbygning, så folkedans er en sikker genvej til baldansene.

For mennesker, 40+ 50+ 60+ er det nu, du skal komme og danse i Glad Dans på Telefonfabrikken Gladsaxe Kulturhus, Telefonvej 8, 2860 Søborg, hver onsdag.

Glad Dans giver godt humør og forlænger dit liv med mange fornøjelige år.

Du er hjertelig velkommen.

Som et kuriosum skal nævnes omverdenens bedømmelse af selve begrebet, dansk folkedans, i de godt hundrede år, det har eksisteret. Bønderne i 1800 tallet kaldte nemlig ikke deres danse for folkedans.

At FFF i 1901 startede folkedansebevægelsen skyldtes i høj grad de nationalromantiske strømninger, som var fælles for hele Europa.

Derfor blev folkedanserdragterne i starten kaldt "nationaldragter", hvad de jo aldrig har været.

Da der efterhånden viste sig nogle egnsforskelle, ændrede man dragternes navn til egnsdragter. Da Landsforeningen Danske Folkedansere i 1930 startede et medlemsblad kom det til at hedde "Hjemstavnsliv", man havde udeladt det nationale.

Mange af de i 1930erne opståede folkedansereforeninger i København, havde da også deres oprindelse i de Københavnske hjemstavnsforeninger.

I dag er medlemsbladets navn "Trin og Toner", hvilket indikerer, at det er selve dansene, som er det absolut vigtigste for os folkedansere.

Det er en sørgelig kendsgerning, at mange ledende kredse har kritiseret folkedansebevægelsen på grund af ovennævnte politiske krumspring. Men aldrig på grund af selve dansene, der, så snart du selv har danset dem, føles skønne og fornøjelige.

Enten du kalder vore gamle danse folkedanse eller baldanse, vil det være en stor fejl, hvis de forsvinder på grund af samfundets bedømmelse.

Hvis du vil vide mere om historisk dans i Danmark kan du læse bogen:

"Dans i Danmark". Danseformerne ca. 1600 – 1950. udgivet af Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 2007.

Hvis du er interesseret i musikhistorie kan du læse bogen:

"Stadsmusikanter i Danmark" udgivet af Musikhistorisk Museum.